

TREĆA POSLANICA ŠEJHA MUHAMEDA IZ UŽICA

O šejhu Muhamedu iz Užica pisano je u prošlim brojevima ovog časopisa i objavljene su njegove dvije poslanice.¹ U prvoj poslanici upućenoj beogradskom valiji Muhamed paši i u prepisu »učenim i dobrim ljudima Beograda, Edrene, Istanbula, Meke i Medine« šejh Muhamed odgovara paši da on (šejh) upućuje svijet na dobro i odvraća od zla samo na osnovu vjerskih propisa i da za taj svoj rad ne smije biti ukoren niti kažnjen nego naprotiv beogradski valija treba da bude kažnjen, jer je zbog nasilja nad rajom neposlušan i Bogu i caru. Valiju naziva nasilnikom i predbacuje mu pljačkanje raje. U ovoj poslanici pokazuje odlučnost u borbi koju mu najavljuje beogradski valija.

U drugoj poslanici šejh opisuje izvršenje prijetnje spomenute u prvoj poslanici, paljenjem kuća, medrese i knjiga, kako šejhovah tako i njegovih učenika, te globljenje preostalih njegovih pristaša u Užicu. Drastično je prikazao stradanje i bijeg svoj i svoje porodice iz Užica te nasilja vojske.

Pored spomenutih poslanica u mogućnosti smo da objavimo i treću poslanicu šejha. Ona se nalazi u međzmi u Orijentalnom institutu (Acta Turcica broj 742) bez završetka. Drugi potpuni prepis ove poslanice nalazi se u Ankari (Mearif Vekaleti Umumi Kütüphanesi—Ankara, Turkçe Yazma-eserleri, Meçmua № 235 s. 45—46). Profesor Tajib Okić mi je prepisao ovu poslanicu sa svim tekstualnim greškama na koje je ukazao i bilješkama uz tekst na čemu mu mnogo zahvaljujem. Upoređujući oba teksta ustanovio sam da je prepis u Orijentalnom institutu bez pravopisnih grešaka.

Ova treća poslanica pored kratkog ponavljanja sadržaja druge poslanice, žigoše razvrat, pijančevanje i druge poroke u Užicu. Beograd naziva »gradom smutnje, stjecištem nasilnika i pokvarenih ljudi«, svoje pristaše »pripadnicima Božije stranke« a svoje neprijatelje »prljavom bandom satanske stranke« koji nemaju ni osnovnog ljudskog stida, koji su pokazali neki nevjernici, a kamoli vjerskog. Za te svoje protivnike veli da su neodgojeni i niskog porjekla, zato što su preturali intimno žensko rublje po sepetima i sanducima,

¹ Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod

turskom vladavinom, II—1951, str. 185; Isto, II—IV/1952—53, str. 215.

mjesto da spale to kao što su spalili sve knjige kako šejhove tako i njegovih đaka. Neobjašnjavajući zašto je put u Beograd bio nesiguran, želio je ići tamo i upitati, zašto je sve to trebalo činiti. Mjesto toga šalje ovu svoju poslanicu prijateljima, tješeći se da su ovakvu sudbinu doživljavali nekada vjerovjesnici i drugi pravovjernici, te to stavlja do znanja poznijim pokoljenjima. Na kraju poslanice šejh kaže, da je obavještanje jedina svrha poslanice a ne, dobivanje materijalne naknade za otete i popaljene stvari. U ovoj poslanici vidi se očaj šejha u kojem ne bira riječi, kojima će izgrditi svoje protivnike. Oni mu prijetu smrću. Poslanicu završava riječima u kojima iznosi nadu u bolje naraštaje i smjenu. Interesantno je da u ovoj poslanici ne spominje ni jednom rječju Hamzeviye o kojima je u prva dva pisma govorio.

Prva poslanica je datirana 2 aprila 1748 g; druga poslanica nije datirana, a ova, vjerovatno i posljednja, nosi datum 30 decembar 1749 godine. Koje je godine bio napad vojske beogradskog valije na Užice, ne može se tačno odrediti. M. Hadžijahić veli da je to bilo u julu 1748 godine. Ako je napad bio tada, postavlja se pitanje gdje je šejh bio u vremenu od jula 1748 g. do 30 decembra 1749 g. (19 mjeseci). Ako je napad izvršen 1749 godine, znači da su turske vlasti dale izvjestan rok da se šejh povuče od svog buntovnog rada, jer je, navodno, postojao ferman kojim se naređuje šejhu da s porodicom napusti Užice. Datum napada će se moći riješiti pronalaskom fermana.

Tekst poslanice glasi:

اورژیجه شیخی مرحوم محمد افندینک کوندردوکی مکتوبیدر

الحمد لله الذي ارسل حبيبه محمدا بشيراً و نذيراً^{1a} و امتحن عباده بانواع البلاء و المصائب ليفرق بين الخيث و الطيب و يميزهم تمييزاً و وعد للصابرين عند المصيبة و المسترجعين اجراً جزيلاً² و اخبر ان من اتتصر بعد ظلمه فليس للمعاتبه عليه سيلاً³ بل يعطيه لرضائه بقضاء ربه فضلاً كبيراً سوى ما اعد لظالمه في الخطيئة⁴ عذاباً اليماً و ذلك فضل الله علينا عظيمه و الصلوة و السلام على سيدنا محمد و اله و صحبه و سلم كثيره⁵ اما بعد بلدة بلغرادده متمكن اولوب، شروفساددن و ظلمه⁶ عباددن و تخريب⁷ بلاددن و شره رضادن مجتنب و محترز اولان متقى قرانداشليمزه سلام و دعادن صكره انها اولنوركه

^{1a} Kuran, II/119, XXXIV/28, XXXV/24

² Kuran, 11/155, 111/186, 111/179, VIII/37, XVI/96, XXXIX/110.

³ Riječ سبيلاً u akuzativu radi rime, treba da stoji سبيل. Cijela rečenica je aluzija na Kuran, XL/41.

⁴ U tekstu الخطبة

⁵ Riječ عظيماً u akuzativu radi rime, treba da stoji عظيم

⁶ U tekstu عباددن و ظلم

⁷ U tekstu تخريب

تحریر ورقه مزه باعث و درونزده⁸ و رود ایدن بودرکه مقو⁹ ظلمه و مسکن فسقه اولان دار الفساد⁹ بلغواده و اراییم¹⁰ و حکام و حفاظندن سوال ایدهیم که بلده اوژیچه ده شروفساد ایله طولو اولان میخانه لر و ببول خانه لر و دار الندوه¹⁰ مانندی ظلم خانه لر یا قلمیوبده¹¹ بو حثیرک خانه سنی و سائر حزب اللهک¹¹ خانه لری احراق¹² بالنار - و غزا مالیه بنا اولنمش و بیت اللهک اسمیله تسمیه اولنمش و دروننده طلبه علومندن و حزب اللهدن بر جماعت وار ایکن حزب شیطانندن¹³ بر ملوث کروهی تسلیط ایدوب - جامع شریف اوزرینه طوب و طوفنک آتوب¹⁴ خراب ایتمک ندن لایق و سزا اولدی؟ و بوکونه بدنام ایشکزده قرآن و حدیثدن و یاخود ابلیس¹⁴ خیشندن قنغیسنه اویدیگیز؟ سوال ایدهیم. و دخی کیمن ابا و اجدادندن موروث¹⁵ و کیمسی مالم ایله مشتری و کیمسی دخی الم¹⁶ ایله مجرد کتابلیری و کندیمک و اهل و اولادیمک سائر اشیا لرین نیچون یغما ایتدیگیز؟ خصوصاً زنه لره مخصوص اولان لباس کیمی جدید و کیمی اسکی پالاس¹⁷ نیجه دکلسز شرناس؟ بیلمدیگیزی کی حق تعالی خواتین¹⁷ قسمین نیجه اعذار ایله مبتلا قیلدیگی، انک اثارین ازواج لرندن صقیلوب کورملوندن حیا ایدرلر. چونکیم حیا ایمانیدن¹⁸ بی نصیب سکز باریم بعد صوی کفره ده بونان حیا جلیلی نه عجب سزده بولندیکی سزی عقیقات اولان عورتلرک بو حچه لرین و قوتو و سپتلورین قوریشدرمقدن دفع ایده. و اسکر قوریشدیرمدن آتسه یا قمش اولسه گز بی ادب و دنی نسلدن کلدیگیزگی اولقدر اشعار ایتزدیگیز. حق تعالی سزه کندوسی لایق کوردوکی جزائی دخی دنیا ده و یروب، عالمه

⁸ U tekstu دروغه

⁹ Ovdje je poznati naziv Beograda دارالجهاد (dom borbe) pogrdno preokrenut u دارالفساد (dom smutnje).

¹⁰ دارالندوه je kod predislamskih Arapa vijećnica u Meki u kojoj se je raspravljalo o umorstvu Muhameda, na što aludira autor (Islam ansiklopedisi, III/492, Istanbul 1945).

¹¹ Naziv حزب الله je uzet iz Kurana V/56, LXVIII/22.

¹² U tekstu احراق

¹³ Naziv حزب الشيطان je takođe uzet iz Kurana LXII/19.

¹⁴ U tekstu و بیثندن ابلیس

¹⁵ U tekstu موروث

¹⁶ U tekstu الم

¹⁷ U tekstu خواتین

¹⁸ U Ankarskom tekstu stoji:

چونکیم حیا ایماننددر. بی نصیب سکز، باری بعض صوی کفره ده جلیلی نجب سزده بولندیکی

عبرت اولسون¹⁹ سزه بنم و اهل و اولادمك بوژجی ندرکه، کوملکلرین و یاکلرین و ساواشیالرین غضب ایلدیکز؟ اکامی محتاج اولدیکز؟ دویمیه سزا! غیریلر غضب و سرقه اتسه لر سز آتی و یوجک²⁰ ایکن سز غاصب اولق نه قبیح فساددر

ایندی بوخصوصده دخی قنئی ملتہ اقتدا ایلدیکز²¹؟ آتی دخی سوال ایدهیم. و بو قدر ظلم و فسادکز ایله اکتفا ایتمیوب، ظلمًا جانمزه قصد ایتدیکززه کویا روحلریز²² سزک عطا و بخششکزدرد. رسول اکرمک «بشر القاتل بالقتل»²³ حدیث شریفک معناسنه نیچون اعتماد ایتدیکز؟ ایشته بعضیلریک سزک جزالری تعجیل اولندی. شمدیکرو و ساواشیالریک منتظر اولوک «فتر بصوا انا معکم متر بصون»²⁴ و قال عم: ان الله لیملی بالظالم فاذا اخذه لا یفلته»²⁵.

ایندی بو دفعه اسلامبوله یول اولیوبده شو طرفه کیدیلور ایسه بونک کی سواللر ایچون کیدیلور. و لکن چونکیم ساعون بالفساد²⁶ اولانلرک بزه بو مرتبه سوء قصدلری ظاهر اولدی، بزه قلت رفقا ایله اول طرفه کیتیمک²⁷ نه عقله او یار و نه نقله²⁸. حالبوکی بلده کزده اوله دلی نا پاکلر واردرد، بو اهل حق²⁹ عالمه و افوجه او یسه لر³⁰ علمایه او یمنده خیر عظیم واردرد، ملاحظه سین ایتمیوب زور به لغیله ذم ایدرلر. روایت اولنورکی عیسی علیه السلامک³¹ سیاحتنده کندوسنه بییگر ایکیشر بییک اوچر بییک آدم کندیسنه او یوب، بیله کیدیلردی. کیسی دین و عبادت ایچون و کیسی مرضی دن اولوب، علاج ایچون،

¹⁹ U Ankarском tekstu ایلسون

²⁰ U tekstu آلیوبره جک ایکن u Ankarском آتی وبره جک ایکن

²¹ U Ankarском tekstu ایتدیکز

²² U tekstu روحلریزه

²³ Ovaj hadis je apokrifan (mewdu), Vidi: 'Alī el-Kāri, El-mewdū'at, Istanbul 1289 H. str. 32; Ismā'īl el-Ağlūni, Keşfu-l-ḥafāi ve muzilu-l-ilbāsi'ammā išteḥere mine-l-ehādisi 'alā elsineti-n-nāsi, Kairo 1351, I 286.

²⁴ Kuran, IX/52.

²⁵ Ovaj hadis je autentičan (sa-hih); El-Buhārī, El-ḡami'u-s-sahī-

nu, V/214; Muslim, El-ḡami'u-s-sa-hīhu, VIII/19.

²⁶ Ovim izrazom se aludira na Kuran, V/33, 64.

²⁷ U Ankarском tekstu وارقی

²⁸ Pod izrazom نقل misli se na Kuran.

²⁹ U Ankarском tekstu iza riječi

اولان stoji još حق

³⁰ U tekstu او یسلر, mjesto ove riječi u Ankarском tekstu stoji:

کسه نی او پیش کورسه لر

³¹ U tekstu pisano kraticom: م.ک.

و کیمسی دخی استهزا ایچون، شوامت محمد³² یهوداسی³³ شبهه سز عیسی علیه السلامدن
اوتوری زوربه دره دیولردی.

ایمدی بو قصدمز خصوصنده اولطرفده بولنان اهل حقا رأیی ندر؟ بزه بو کون اول
افاده ایلمک³⁴ مأمولدر و السلام.

بو مجلهده عیسی علیه السلامک قصه سی ایراد اولندیغندن³⁵ بزم دخی اولطرفده³⁶
کیده جکمز توهم اولنسون. انجق، مکر اعدادن اسباب سلامتته تشبث ایچون اون بش
یکومی متوکول علی الله و معتمد علیه رفیق کفایت اولتجه، حقدن عون و عنایت، و السلام.
چونکیم، حق جل و علا کلام قدیمنده ابلیس³⁷ و فرعون³⁸ و نمرود³⁹ و ابولهب⁴⁰ و ابو
جهل⁴¹ کبی عدولرینک و لوطیلره^{41a} کبی سائر ناپاک عدولرینک افساد و اسرافوردن و حد
تجاوزلرین، علی طریق الذم، ذکر ایتدی. و در عقب دخی دنیاده ایتدکاری و کوردکاری
شدید عقوبتلون عبوت و اعتبار ایچون،⁴² ذکر ایتدی و افعال قبیحه و اخلاق ذمیمه لرنده
و ظلم و فسادلرنده انلره مخالفت ایدرکن، امتحاناً معذب و معاقب اولان مؤمنلره تسلی
ایچون حکایت ایتدی. و رسول اکرم دخی اصحابنه وصیت ایدوب: «بندنصکره کلنلره
قومندن چکدیکم اذیتی خبر ویردک» دیو اصمزلردی.

³² U tekstu محمد، u Ankarском

محمد

³³ Pod »Jevrejima Muhamedove zajednice« autor misli na svoje protivnike.

³⁴ U Ankarском tekstu stoji:

افاده اینکه سیکز

³⁵ U tekstu اولندیگندن u Ankarском

اولندیگندن

³⁶ U Ankarском tekstu iza ove

جماعت کبری ایله: جماعت کبری ایله

³⁷ Iblis je specijalni naziv za satanu, spominje se na više mjesta u Kuranu. Islam Ansiklopedisi, V/2, s. 690, Istanbul 1950.

³⁸ Firaun je opći naziv vladara starog Egipta kao što je Kisra opći naziv vladara stare Perzije a Kay-

sar vladara Rima i Bizanta. Islam Ansiklopedisi, Istanbul 1945, IV/640.

³⁹ Nemrud je opći naziv vladara Babilona, a autor misli na savremenika vjerovjesnika Ibrahima. Kamusul alami, Istanbul 1316 H., VI/4600.

⁴⁰ Ebu Leheb je pogrđni naziv strica Muhamedova Abdu-Uzza-a poznatog po trajnom neprijateljstvu prema svome bratiću Muhamedu, U Kuranu se spominje u posebnoj poglavlju, CX/1. Islam Ansiklopedisi, Istanbul 1945, IV/34.

⁴¹ Ebu Cehl je pogrđni naziv u glednog Mekanca Ebul-Hakema ogorčenog neprijatelja Muhameda. Islam Ansiklopedisi, Istanbul 1945, IV/15.

^{41a} Slijedeći tekst uzet je iz Ankarского rukopisa.

⁴² Kuran, VII/83-84, XXVII/57-58; XXIX/33-34.

ایمدی، بو فقیر دخی امر بالعرف و نهی عن المنکر⁴³ ایدوب، لوطیاره و پوطیاره⁴⁴ مخالفت ایدرکن، نه کونه اذیترا یله متأذی اولشدر. و اول موزی ناپاکلرین کیمی لری شمدی، کیمی لری اون سنه، کیمی لری اون بش سنه کیمی لری اوتوز سنه مقدم کوسه خلیل پاشا⁴⁵ کبی عقوبت کوردی،⁴⁶ و کیمی شمدنصکره ان شاء الله تعالی کوره جگر. ایمدی حق تعالی و رسولنه اقتدا و دخی تخلقوا باخلاق الله⁴⁷ فرمان شریفنه امتثالا حیاتده اولدیفیجه لسان بنامله حکایت ایدرم، تاکیم بو حقیردنصکره کلان اهل ایمان حین ابتلاء و قتلونده⁴⁸ متسلی اولسونار، بز اول کچن رسل و سائر اهل ایمانک بلالریک متسلی اولدیفیمز کبی، ایشته بو تحریرا تمزذن مقصد⁴⁹ اقصا بودر یوخسه یغما اوانان و احراق بالنار اشیامزک افضل و خیر لو خلق و بدان ربمزدن امید ایدرز.

خادم الفقرا محمد

فی ۲۱ محرم سنه ۱۱۶۳

المعروف باورچیجه شیخی

POSLANICA KOJU JE UPUTIO ŠEJH UŽICA UMRLI
MUHAMED EFENDIJA

Hvala Allahu koji je uputio svoga miljenika Muhameda da donese ljudima radosne vijesti i da ih upozori, koji je stavio svoje robove na kušnju raznim nevoljama i nesrećama da bi napravio razliku između nevaljalca i čestita čovjeka i da bi ih potpuno raz-

⁴³ Kuran, 111/110; VII/157; IX/71; XXXI/17; Muslim, II/156, III/82.

⁴⁴ Od perziske riječi پوت izveden oblik پوتی (arapski اسم المنسوب) u tekstu پوطیاره mjesto perziske složenice پوتپرست

⁴⁵ Prema Mehmed Sureya-u (Sicilli Osmani, Istanbul 1311 H. 11/191) Halil paša Kose (Kosec) je 1109/1697 dobio rang vezira nakon što je bio teftedar, roznamedži i baš-teftedar. Bio je u mnogo mjesta valija i muhafiz do postavljenja muhafizom Beograda 1127/1715 i u tom zvanju je umro. M. Sureyya kaže

da je bio ispravan čovjek (حاسب)

(مدبر مستقیم ایدی).

⁴⁶ Autor ne navodi kakva je kazna stigla Halil pašu i njemu slične, na koje se tuži.

⁴⁷ U tekstu je suvišan elif «ا» ili je autor upotrebio perziski prijedlog «ب» mjesto arapskog «با»

⁴⁸ Riječ و قتلونده je suvišna jer se razumije iz riječi حین

⁴⁹ Između ove dvije riječi stoji veznik «و» koji je suvišan, ukoliko se riječ اقصا ne bi čitala اقضا

⁵⁰ Odgovara datumu 30 decembra 1749 g.

đvojio, koji je obećao obilnu nagradu onima koji se strpe u nesreći i onima koji se Njemu obraćaju, koji je izvijestio da onaj, koji se suprotstavi nasilju koje mu je učinjeno neće biti ukoren, nego će mu za to, što je bio zadovoljan Njegovom odredbom, dati veliku nagradu i satisfakciju bolnom kaznom koju je pripremio njegovom zulumčaru zbog nasilja. To nam je blagodat i dobrota od Allaha. Neka je blagoslov i mir našem gospodinu Muhamedu, njegovoj porodici i drugovima i mnogo pozdrava.

A potom — nakon pozdrava i blagoslova mojoj pobožnoj braći nastanjenim u Beogradu, koji se klone i čuvaju od zla i nereda, od nasilja ljudima, pustošenja zemlje i odobravanja zla — dostavlja se na znanje slijedeće:

Povod pisanju našeg pisma i osjećanja skupljenih u meni jest ovo:

Moja je želja da dođem u Beograd, poprište nereda, rezidenciju zulumčara i prebivalište pokvarenih ljudi i da upitam tamošnje kadije i čuvare (hafize) zašto je u Užicu trebalo spaliti kuću ovog siromaha i kuće ostalih pristaša Božijih ne obazirući se na mejhane, bozadžinice, bludilišta i kuće nasilja slične Darunedvi, koje su pune zla i smutnje. Zar je bilo dostojno i dolično nahuškati prljavu bandu pristaša Satane da iz topa i puške puca na časnu džamiju, sagrađenu blagom Svetog rata i nazvanu Božjom kućom u kojoj se nalazi džemaat učenika i Božijih pristaša i srušiti je? Da još upitam i to: Za čim ste se povelili u tako ružnim vašim djelima, za Kuranom i Hadisom ili nečastivim Satanom? Da upitam još: zašto ste opljačkali moje knjige od kojih sam neke naslijedio od svojih roditelja i djedova, neke svojim novcem kupio, a neke svojom rukom napisao i ostale moje stvari, stvari moje djece i moje porodice, naročito specijalnu žensku odjeću, neku novu, neku staru (eski palas)? Zar niste najgori ljudi? Zar vi ne znate da je svemogućí Bog opteretio ženski rod mnogim tegobama, čije tragove kriju od svojih muževa i stid ih je da oni to vide? Kad već nemate nikakvog vjerskog stida, čudnovato je da nemate bar onaj prirodni stid, koji se nalazi kod nekih nevjernih, da vas spriječi da ne preturate bošče, kutije i sepete čestitih žena! Da ste ih mjesto preturanja spalili, ne biste tako jasno pokazali da nemate nikakva odgoja, i da ste potekli od niskog roda. Neka vas Bog i na ovom svijetu kazni kaznom koju smatra da vam odgovara i neka to bude upozorenje svijetu. Šta sam vam dužan ja, moja žena i djeca da pljačkate njihove košulje, prsluke i ostale stvari? Zar vam je to trebalo, ne najeli se!? Time što su to drugi pljačkali i krali, a vi im to dozvolili, vi ste postali pljačkaši; kako je to odvratna i ružna opačina?!

Prema tome da vas još upitam i to, koju vjeru slijedite u ovom slučaju? Niste se zadovoljili ni sa tolikim nasiljem i pokvarenošću, nego ste naumili da me nasilno ubijete, kao da je moja duša meni data od vas i kao da mi je to vaš poklon. Niste se poučili smislom časnog hadisa plemenitog Poslanika »obrađuj ubojicu njegovom pogibijom!« Eto, nekima od vas je već ubrzo stigla kazna. Odsada i vi očekujte kaznu! »Očekujte, i mi s vama očekujemo«. Vjerovjesnik je, Bog ga spasio, rekao: »Allah zaista daje izvjestan rok silniku a

kada ga uhvati, ne pušta ga«. Prema tome, iako sada nema mogućnosti da se ode u Istanbul, ako bi se odlazilo tamo, radi ovakvih pitanja bi se putovalo. Ali, kako je jasna tolika zla namjera prema nama od onih koji prave smutnju, putovati na taj kraj s malim društvom ne dolikuje nam ni po zdravoj pameti ni po slovu Kurana. Međutim, u vašem gradu ima tako ludih pokvarenjaka, kada vide da mnogo svijeta slijedi jednog istinskog učenjaka — a slijediti učene ljude je velika korist — ne razmišljajući, klevetaju ga da je silnik. Priča se da je uz Isa-a prilikom njegova putovanja pristajalo po hiljadu, dvije i tri hiljade ljudi i s njim išli neki radi poučavanja u vjeri i obredima, neki kao bolesnici radi liječenja, a neki radi ismišljavanja. Ti »Jevreji Muhamedove vjere«, bez sumnje, bi rekli i za Isa-a da primjenjuje silu.

Ukratko, kakvo je mišljenje čestitih ljudi tamo o ovoj našoj namjeri? Nadam se da ćete nastojati da nas što prije obavijestite. Zdravo bili!

Time što je donesena priča o Isa-u na ovome mjestu neka se ne misli da ćemo mi tamo doći. Došao bih radi priprema da se osiguram od neprijatelja, ako bi bilo dovoljno 15—20 drugova, koji se uzdaju u Boga, i na koje se može osloniti, i tada bi mi bila pomoć od Boga. Uzvišeni Bog je u Kuranu s prekorom spomenuo pokvarenost, razuzdanost i pretjeranost neprijatelja, kao što su Iblis, Firaun, Nemrud, Ebu Leheb, Ebu Džehl i ostali pogani izrodi. Za tim je spomenuo uz njihova djela na ovom svijetu i žestoku kaznu koju su iskusili radi pouke ostalima. Ispričao je ovo radi utjehe onima vjernicima koji su mučeni i kažnjavani radi iskušenja, dok su se suprotstavljali silnicima zbog njihovih gadnih djela, pokuđenog morala, nasilja i pokvarenosti. I Božiji poslanik je takođe preporučio i kao savjet svojim drugovima ostavio (ove riječi): »Izvijestite moje sljedbenike, koji poslije mene dođu, o uznemiravanju što sam ga podnio od svoga naroda!«

Konačno je i ovaj siromah mnogo uznemirivan raznim nevoljama, naređujući dobro, zabranjujući zlo i suprotstavljajući se pokvarenjacima i idolopoklonicima. Od tih napastujućih poganaca neki su sada, neki prije 10 godina, neki prije 15 godina, a neki prije 30 godina, kao Kose Halil paša, iskusili kaznu, a neki će je akobogda od sada u buduće iskusiti.

Ukratko slijedeći Boga i njegova poslanika i slušajući njegovu časnu zapovijed »budite božanske naravi«, pričaću dokle god sam živ glasnim jezikom, da bi vjernici koji dođu poslije ovog siromaha, bili utješeni u vrijeme svog iskušenja, kao što smo se mi utješili nesrećama prošlih vjerovjesnika i ostalih vjernika. Eto, ovo je krajnja svrha ove naše poslanice. Mi se nadamo od našeg gospodara Boga boljim stvarima od onih, koje su nam opljačkane i spaljene, boljem naraštaju i smjeni.

21 muharrema 1163 g.

Sluga siromaha,
Muhamed, poznati
šejh Užica.

U biblioteci Franjevačkog samostana u Mostaru (R—125, list 67) nalazi se jedna pjesma Užičkog šejha od nepunih 11 stihova. Tekst pjesme glasi:

اوژیچه شیخی محمد اثر توکیدر

شریعتدن ناشی ظاهر اولدی دنیاده	کوردگزمی قیامتدن نشانی
نیجه ⁵² ظلم ثابت اولدی عزیزه	کوکده ⁵¹ ملک یرده موئن اغلادی
اوژیچه شیخی عزیز قودیلر	سپاهیلر بونی آشا قودیلر
بلغیراده وافر یالان ⁵⁴ قوردیلر	دین ایمانی الوب ییره ⁵³ اوردیلر
ظالم خلیل قصد ایلمدی عزیزه	عزیز کبی مثلی یوقدر دنیاده
ان شاء ⁵⁶ الله آخرتده کفار ایله بولشور	هم عزیزک تکیه سنی ⁵⁵ طوتشدی
کندی جانی جهنمه التدی	سپاهیلر یالانته ⁵⁷ الداندی ⁵⁸
اند نصکره عملنه یاپشر	دائم عزیز کتاب ایله طانیشر ⁵⁹
بلا امان ظلمنه دخی یاپشدی	ظالم خلیل ظالم ⁶⁰ ایله طانیشدی ⁶¹
صوک پشمانلق فائده ⁶² ایتمز ⁶³ ظاله	آخرتده پشمان اولور ظلمتدن
	ان شاء الله ⁶⁴ تعالی محتاج اولور عزیزه

U ovoj pjesmi šejh sebe naziva Azizom (cijenjen, poštovan) i kaže, da zbog nasilja učinjenog Azizu plaču i anđeli na nebu i ljudi na zemlji, da su spahije vjeru pogazile, da su u Beogradu mnogo lažova skupili, da je Azizu — kome na svijetu nema ravnog —

⁵¹ U tekstu کوردن

⁵² U tekstu نیجه

⁵³ U tekstu بیره

⁵⁴ U tekstu یلان

⁵⁵ U tekstu تنکسنى

⁵⁶ U tekstu انشاء الله, Turski rječ-

nici ovu frazu pišu raznoliko, سامی, ش.

ش. سامی, Istanbul 1317/1899; Š. Sami, Dictionnaire Turc-Français, Istanbul 1911; Hacki Tewfik, Türkisch-Deutsches Wörterbuch, Leipzig 1921 pišu sastavljeno انشاء الله. Međutim

drugi rječnici kao حسین کاظم

علی i Istanbul 1928, توردک لفقى, قدری

, Istanbul 1318/1900 pišu ovu frazu rastavljeno prema pravilima arapskog jezika tj. još ističu da ovu frazu ne treba pisati sastavljeno.

⁵⁷ Vidi primjedbu 54

⁵⁸ U tekstu الدندى

⁵⁹ U tekstu دانشر

⁶⁰ U tekstu ظالم

⁶¹ Vidi primjedbu 59

⁶² U tekstu فائده

⁶³ U tekstu اتمز

⁶⁴ U tekstu انشاء الله

nasilnik Halil spremao ubistvo, spalio mu tekiju, da su spahije prevarene njegovom laži i da je sebe za pakao pripremio. Dok se Aziz prvo savjetuje sa Kuranom a zatim pristupa poslu, dotle se nasilnik Halil sporazumijeva sa nasilnikom i bez milosti vrši nasilja. Na Sudnjem danu će se kajati za svoja nasilja, ali mu kajanje neće koristiti.

Kako iz pisma tako i iz ove pjesme se vidi, da šejh Muhamed gubi nadu u svoju pravednu stvar te se predaje obračunu s nasilnicima na Sudnjem danu.

ZUSAMMENFASSUNG

DER DRITTE BRIEF DES SCHEIKS MUHAMED AUS UŽICE

In den vorhergehenden Bänden der Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom (Bd. 11, S. 185 und Bd. III—IV, S. 215 wurden zwei Briefe des Scheiks von Užice, Muhamed, bekanntgegeben. Nun fand sich noch ein drittes Schreiben desselben Scheiks vor, das vom 21. Muharrem 1163 H. (30-XII-1749) stammt. In diesem Brief beschreibt der Scheik noch einmal seinen Leidensweg und Unglück und greift seine Verfolger an. Er nennt Belgrad »die Stadt der Ränke und Sammelplatz verdorbener Leute« und Užice »die Stadt der Wirtshäuser, Bozaverkaufsbuden, der Unzucht und Gewalttätigkeit, voll Unheil und Wirrnis«. Der Scheik erwähnt in dem Schreiben mit keinem Wort die Hamzewiten, die er in den zwei vorherigen Briefen schilt. Auch ist aus diesem dritten Schreiben nicht ersichtlich, welchen Übels wegen die Pforte den Scheik beschuldigte und weshalb sie gegen ihn sträfliche Massregeln anordnete.

Die Abschrift dieses dritten Briefes, die minderenteils unvollständig, aber orthographisch fehlerlos ist, befindet sich im Kodex des Orientalischen Instituts in Sarajevo (Nummer 742 der Acta Turcica) während die zweite vollkommen ist, aber viele orthographische Fehler aufweist und in der Sammlung türkischer Manuskripte des Kulturministeriums in Ankara (Kodex Nummer 235, S. 45—46) aufbewahrt ist.